

NŐKRŐL — NEM CSUPÁN NŐKNEK

Lux Elvira: Női szerepek a szexuálszichológus szemével. Minerva, Budapest, 1982.

Ezt a könyvet nőkről, nőknek írtam, hogy a mindennapi élet gondjainak megoldásában, „főszerepük” bátor vállalásában és sikeres gyakorlásában, mindkét nem örömeire segíthessem őket — olvashatjuk Lux Elvira új könyvének előszavában. Következtetéseihez több ezer páciens panaszából, tüneteiből és a terápiás beavatkozások eredményeiből jut el, kísérli meg a tapasztalatokat mindenki számára használható formában általánosítani.

A nemek közötti viszony értelmezését — a szexualitás értékrendjét — mindenkor a társadalmi háttér szabta és szabja meg. Nem véletlen tehát, hogy a könyv első fejezetét — A nő és a társadalom — e viszony filogenézisének szenteli a szerző. Az emberi cselekvés mozgató rugói a szükségletek, elsősorban azok, melyek a lét- és fajfenntartást célozzák. A nő és a föld titokzatos méhében rejtegette a jövőt a férfi előtt: a legfőbb létfenntartó, a föld és a biztosan ismert fajfenntartó, az anya egyetlen fogalommal olvadt a mítoszokban. Nem véletlenül kapott tehát a termékenység istene női alakot, felruházva a földi asszony legvonzóbb tulajdonságaival. (Ezt persze nem mai szemmel kell mérni, de a willendorfi Vénusz, szépen domborodó, terhes asszonyi hasával, bő táplálékot sejtető, dús kebleivel a termékenységet testesíti meg — a 20 000 év előtti női szépségideált.)

A megtermékenyülő istennő mellett azonban megjelenik a megtermékenyítő isten: amint a férfi rájött, hogy a gyermek tőle származik, visszavette a nőtől a hatalmat, és innen már csak egy lépés, hogy az asszonyistent asszonyi állattá degradálja, besorolva a tulajdonát képező egyéb jószágai közé. A férfi hatalmi és szexuális szabadságvágyát az istenekbe vetíti, azok „valósítják” meg őket: Zeusznak még van társistennője (Héra), ha nem is ad sokat a véleményére, de a rómaiak Jupiterre már senkivel sem osztja meg hatalmát — ő a *Pater familias*, az egyet-

len családfő —, a Biblia pedig az eredendő bűn felelősségét is Éva, vagyis a nő nyakába varrja. A bibliai legenda többszörös szimbolikájából nem könnyű kihámozni, hogy Ádám és Éva a teremtés titkát lopta meg (a „gonosz szel-szem” a kígyó — a legősibb fallosz-szimbólum — képében csábítja el Évát): maguk nemzettek utódokat, és ezzel a másik isteni tulajdonságot, a halhatatlanságot is megszerezték, ha nem is az egyedi embernek, de az emberiségnek. (Az isteni átok is a szexualitással és az anyasággal kapcsolatos — legalábbis Éva vonatkozásában.)

Ettől kezdve az anyaság és a nemek közötti munkamegosztásból a rá háruló feladatok a nőnek annyi energiáját emésztették fel, hogy a számára kijelölt szűrkeségből csak erényeivel vagy bűneivel tűnhetett ki: csak a szenteknek és a szajhákknak adatott meg, hogy energiájukat ne az anyaságra, hanem eszmékre, művészetekre, tudományra, politikára fordítsák. És a nő helyzete alapvetően nem változik az ipari forradalomig, amikor a nagyipari termelés nem csupán lehetővé tette, de egyenesen megkövetelte a női munkaerő tömeges alkalmazását. A munkában, az iskolapadban, az osztályharcban egymás mellé kerültek a nemek — leány és asszony fogalmilag egyesülve a *dolgozó nő* státusához jutott. A dolgozó nő nemcsak anyagilag, de erkölcsileg is függetlenebbé válik, a „második műszak” nemcsak időben, hanem fontosságban is második lesz, a női illetve anyaszerep társadalmilag arányos szintézise azonban mind a mai napig nem valósult meg.

A megtermékenyüléskor eldől, hogy a születendő utód fiú lesz vagy lány. Ezt — hogy biológiailag milyen nemű — nemi státusnak nevezzük. Az azonban, hogy *milyen nő*, illetve *milyen férfi* lesz, attól függ, hogy egyedi fejlődése során hogyan sikerül a környezetében látott-hallott minták, példák, modellek segítségével a nemének megfelelő szereppel azonosulnia. A szerep-

gyakorlás beteljesülésének színhelye a (szociális és szexuális) partnerkapcsolat: a nemre jellemző viselkedésformák társadalmilag meghatározott, tanult magatartásmódok. A sikeres szexuális élet szempontjából oly jelentős nemi státus és nemi szerep szellemes feldolgozása képezi a könyv II. fejezetét, mely megtermékenyülés leírásával indul és a mai szexuális erkölcs kritikai elemzésével zárul. A fejezet érinti mindazokat a lényeges mozzanatokot, amelyek a nemi szereppel való azonosulást pozitív vagy negatív irányban befolyásolják, mint amilyen az anya—gyermek kapcsolat, a maszturbáció, a serdülő pszichés jellemzői, a kommunikációs sikerek és kudarcok, az álmodozás, a szülők erkölcsisége — ezen belül a generációs ellentétek társadalmi, szexuálpszichológiai és szexuáletikai háttere, hangsúlyozva, hogy ifjúságunk a családon belül — mi több: általában azon kívül sem kap szexuális mintát a személyiség gyakorlati és eszmei kialakulásához, olyan erkölcsi elvek és viselkedésformák elsajátításához, melyek beleillennek sajátos értékrendjébe.

A nők érzelmi címet viseli a könyv III. fejezete, melynek közémei Az együttjárás; Szerelem — szexualitás; Színes tollak és színvak férfiak; Érzelmi libikóka. A párkapcsolat dinamikai egyensúlyának fenntartásához — ez ennek a fejezetnek megszívlelendő tanulsága — tudni kell, hogy a férfi a nőt akarja, és a nő a férfit, de ezt kiki a „maga módján” szeretné megvalósítani, elérni.

A nemrég még tőkének számító szüzesség devalválódott, elvesztése mégis, még ma is határkő. De mi történik, ha a férfi nemcsak a nő szüzességét veszti el, hanem a kedvét is — a nemi életből? És ki kinek tesz magáévá? — A férfi a nőt — hangzik a klasszikus válasz, aminek viszont ellentmond a szerző. A IV. fejezet — A nő és a szexualitás — címszavait akár úgy is felfoghatnánk, mint egy házasság ontogenezisét: Te becézgetsz engem, én babusgatlak téged; Házasság, féltékenység, kompromisszum, unalom, mártíromság; Hebehurgyák válnak; Házasságok indigóval... Napjaink gyakori problémája az elvált szülők gyermekeinek sorsa

— a „Salamoni gyerekek” —, de az egy anya, több apa-szituáció is, mint ahogy nem ismeretlen az anyagias feleség—tékozló férj képlet sem, mindez tapasztalati alapon, szellemes feldolgozásban. Akár külön fejezetet is kaphatott volna a magára maradt nő: Megbékélés; Milyen a magányos nő; A magányos nő és a gyermek — és mindehhez a továbbiakban az utolsó életkori szakasz női szerepei csatlakoznak: az anyós, a nagymama, a nyugdíjas nő.

A szexuális élet zavaraira a nő háritással reagál. A gyomorgörcsök, alhasi fájások, a fejfájás, a fáradtság sokkal gyakoribb tünetei a szexualitás (és a férfi) háritásának, mint a hüvelygörcsös összehúzódása, mely fizikailag teszi lehetetlenné a nem kívánt aktust, vagy a frigiditás, amit akár érzelmi vaginizmusként is felfoghatunk. A háritás azonban irányulhat az anyaszerpre is, aminek következménye a meddőség és a spontán abortusz, vagy enyhébb esetben a gyermek fogadását kísérő szorongás. Ez az a témakör, melyet az V. fejezetben — Nőiszerepháritások — dolgoz fel, számtalan tapasztalati jellegű példával alátámasztva, a szerző, az utolsó fejezet pedig az életkort záró utolsó harmaddal foglalkozik: a klimax pszichés és szomatikus kísérőjelenségeivel, a nőgyógyászati daganatokkal, a rákfóbiával, a klimaxos nő választási lehetőségeivel. Így jutunk el az utolsó közcímhez: „Mire megvénülünk...”

És most térjünk vissza a könyv ajánlására. Ha egy nő hangsúlyozza, hogy könyvét nőknek szánta, kíváltképp ha ez a nő szexuálpszichológus, ez már elég ok arra, hogy felkeltse a férfiak érdeklődését is. Mert amióta a világ világ, a férfi magának követelte a tudáshoz való jogot. (Csak az első férfi nem szomjazott — a Biblia tanúsága szerint — a tudásra; ő csak asszonya unszolására evett a tiltott gyümölcsből.) És most ki akarják valamiből rekeszteni? — Szó sincs erről. Lux Elvira valóban a nőkön akar segíteni, hisz korunkban a dolgozó nő és a családanya kettős szereposztása számtalan tisztázásra váró kérdést, megoldást sürgető problémát vet fel, de sem a tisztázás, sem a megoldás nem képzelhető el

a férfi nélkül. A könyv tehát azzal is a nőkön segít, ha a férfiak (is) olvasásuk, mert közelebb jutnak általa nemcsak a női test és a női lélek megértéséhez, hanem megvilágosodnak előtük a két nem viszonyának olyan összefü-

géssei is, melyek eredete néha a történelem előtti idők homályába vész. Ilyen megfontolásból volt bátorságom felülbírálni a szerzőt, és könyvét nem csupán a nőknek ajánlani.

Szöllösy Vágó László

SZEPLŐTELENÍTÉS

Somlyó György: Picasso. Magyar Helikon, Bp., 1981.

Szép színes könyv. Fedőlapján Picasso totál plámban. Hűsz színes reprodukció, még a fekete-fehér képekről is (!). Csupa jól ismert, agyonelemzett mű. Magas ár. A felsőfokba kényszerített jelzők szemmel látható többsége. A „nagy festő” és ehhez hasonló szóösszetételek irritálóan gyakori előfordulása. Jubilaris tisztelgés a „nagy”: a „legnagyobb”, a „legeslegnagyobb” stb. festő emlékének. Az illedelmes, jól beidegzett tudat minden kisiklástól mentes, fegyelmezett pályája, jó kitaposott útvonala. — Tehát csupa olyasmi, amit e sorok írója nem kedvel.

Tulajdonképpen ezek után nem is tudom miért olvastam el Somlyó György Picasso-könyvét. Szövegei rendszerint hidegen hagynak, a könyvről pedig messziről lesír, hogy maga az ünneplőbe öltöztetett ünnep. Tapasztalatból tudom, az ilyen könyveket, egyáltalán a művészember emlékéhez vagdosott jubileumi hurrákat, messziről kerülni kell. A gondolat, az eredeti elemző szellem, nem ünnepen vagy ünnepre születik, nem díszes, lakkozott fedőlap alatt lapul, és főleg nem menetrendszerűen — esetünkben a századik születésnapra — érkezik, pattan ki.

Mégis beolvastam a bevezetőbe, melyből megtudtam, hogy szerzőnk az ünneptől függetlenül is foglalkozott már Picassóval, sőt, Kállai Ernő és Körner Éva mellett a legfontosabb magyar Picassó-ismerők között tartja magát számon (a kitűnő, polemikus Picassó-kutatóról, Antal Frigyesről „megfeleldkezett”!). Úgy bemelegítésképpen saját korai tanulmányából idéz egy Huidobrotól vett idézetet, melyből költőies megfogalmazásban derül ki az a váratlan igazság, hogy — bizony! — sokan

és sokat írtak ám már Picassóról. Nem így Magyarországon — idézi immár saját egykori önmagát szerzőnk stb. Ilyen és hasonló merész fordulatokkal ajándékoz meg bennünket a bevezetésben — emlékeztet néhány közhelyé vált Leonardo- és Lessing-mondásra, önmagával vitatkozik, hogy Picasso absztrakt vagy nem absztrakt —, tehát alaposan felcsigázza érdeklődésünket: vajon urallhat-e egy egész könyvet ilyen ráérős, áporodott, gondolatmentes hangulat? Igen, urallhat — válaszolhatjuk már az első olvasás után. Somlyó Györgynek nincs művészetelemző módszere, sőt, ami még súlyosabb, nincs művészetkonceptiója. Első látásra úgy tűnik, impresszionista kritikát művel, alaposabb odafigyelés azonban még ezt a megnevezést is kétségbe vonja és jobb híján impresszionista kritikátlanságra revidiálja. Nincs itt egy szemernyi kételkedés sem: Picasso nagy és kész. Punktum — ahogy mondani szokás. Ennek a „szellemnek” különféle — helyenként igen bravúros nyelvi — variációi ismétlődnek képről képre, korszakról korszakra.

Nem árulok el nagy titkot, csupán Somlyó szellemében ismétlek egy közhelyet: Picasso munkássága annyira összetett, belső ellentmondásokkal teli, hogy nincs az a becsületes, önmagához hű műtörténész, vagy kritikus, aki a teljes picassói életművet egyaránt akceptálni tudná. Picasso, a viszonylag állandó, stabil világgal rendelkező alkotókkal szemben olyan művésztípus volt, akinek életművét lehetetlen ugyanazon a hangmagasságon végigénekelni. Szükség szerűen választanunk kell. A választáshoz persze értékkritérium, legalább implicit művészetkonceptió szük-